

על הומופוביה, הסיבות להמשך התופעה, דרכי התמודדות אפשריות ומה זה שס"ג

מאת: ד"ר ירון שוורץ

בריונות היא לצערנו חלק בלתי נפרד מחיי היומיום של תלמידים רבים בבית הספר. במיוחד סובלים ממנה תלמידים שמוגדרים בשפה האקדמית כ"אחרים". בין ה"אחרים" הללו, אחת הקבוצות שנפגעות הכי הרבה היא התלמידים הלהט"בים, ובתוך הבריונות כנגד להט"בים בולטת במיוחד, כיום בכל בית ספר בארץ (ללא קשר אם הוא חילוני או דתי) הבריונות ההומופובית.

כמובן, זו למעשה זו צורה של אלימות שסובלים ממנה בעיקר בנים, עוד מתקופת בית הספר היסודי, אפילו כשאין עדיין כל הבנה לגבי ההקשר בין הומופוביה לפעילות מינית הומוסקסואלית. הצד שכן ברור הוא ההשפלה – לומר למישהו שהוא "הומו", משמעו, להנכיח, ועדיף ברבים, את העובדה שהוא לא "גבר" (לפי המוסכמות המקובלות של גבריות באותו מוסד חינוכי).

ככל שעולים בכיתות ובמיוחד במעבר מהיסודי לחטיבה ומהחטיבה לתיכון הופכת ההומופוביה ליותר ויותר נוכחת בחיי היומיום של הנערים, בהפסקות, במשחקים ואפילו בכיתה. בכל רגע, המילה "הומו" יכולה לסמן מישהו, לאו-דווקא הומוסקסואל, אלא כל נער שהוא כרגע, באופן זמני, עשה משהו "לא גברי". בהיעדר שיח תומך בהומוסקסואליות, בנים לומדים מגיל מוקדם שלהיות הומו, להיות חשוד כהומו, או אפילו להיות חסר יכולת להוכיח הטרסקסואליות – הוא מצב שמעיד על חולשה ואין לו מקום או קבלה בתרבות הבית ספרית. כל מי שנחשד כהומוסקסואל, או נראה כלא גברי – נמצא מיד בסכנה של השפלה, ואף מעבר לכך.

אבל, ישנם רבים במערכת החינוך, אפילו מורים ומורות ואף מנהלים ומנהלות, שיחזרו ויטענו כי מדובר בסך הכל בקללה נפוצה, ואפילו אם נצליח "לבטל" אותה - תהייה שימוש בקללה אחרת. אמירות אלה מתעלמות מכך שזו קללה פוגענית בשלה קבוצה חברתית שלמה נמצאת בסכנה, באיום, ובתחושת השפלה תמידית בבית הספר. עיקר ההוכחה לכך הוא שבסופו של דבר, אולי "החברה" משתמשים במילה "הומו" – בשביל ה"כיף", אבל הלהט"בים, הם הקבוצה שסובלת מהכי הרבה אלימות בחברה שלנו, בכל מקום ציבורי וכמובן גם בבית הספר. בקרב הקבוצה הלהט"בית נמצאים גם הכי הרבה בני נוער שמנסים להתאבד ולצערנו חלקם גם מצליחים.

אמנם בשנים האחרונות, יותר ויותר נערים מעיזים לצאת מהארון בגיל העשרה, גם בבית הספר, אך עדיין משלמים על כך מחיר כבד.

מהן הסיבות בעצם לכך שההומופוביה עדיין כל כך רווחת?

א. תלמידים רבים, כתגובת נגד, כדי לסמן את עצמם כלא שייכים לאותה קבוצה, הופכים למעורבים בבריונות הומופובית מתוך ניסיון לשמר אידיאולוגיות מסורתיות של גבריות.

ב. בנוסף, יש גם את הצד של "ההתבדחות", שזה עדיין "מצחיק", כמו סוג של בדיחה גסה, לגנות מישהו בתואר ששולל ממנו את הגבריות שלו. למרות שלמעשה, קשה היום לחשוב על קבוצה חברתית מקבילה שהתלמידים יעזו לפגוע בה שוב ושוב, כמו בקבוצה ההומוסקסואלית. הרי ביטויים פוגעניים כלפי כל קבוצה אחרת יחשבו מיד כלא "פוליטיקלי קורקט" או פשוט כגזענות.

ג. צד אחר הוא הניסיון להחזיק את השמרנות המינית, או את ההטרסקסואליות הנורמטיבית כהתנהגות המינית הלגיטימית, לכאורה, דרך האישור (הסמוי) להמשך האלימות ההומופובית. בכך, נותנים הבורגנים והמורים לתלמידים, להמשיך ולפקח על כך שכולם (בעיקר הבנים) יבינו כי ההטרסקסואליות היא הפעילות הרצויה והעדיפה. כמובן, בכל כיתה יש את הקבוצה המרכזית שמייצרת את הבריונות ההומופובית וישנם מעגלים סביבם שמעודדים את האמירות הללו, לכן גם, הפעלת סנקציות כנגד תלמיד ספציפי לא יעזרו. ההתערבויות בנדון צריכות להיות כלליות, ברורות, וחלק מהאג'נדה של בית הספר. כיום, רוב האמירות בבית הספר לגבי בריונות הן כלליות ואינן מתייחסות במפורש על הצורך להגן על להט"בים באופן ישיר.

בכל מקרה שבית הספר "מאפשר" את המשך השימוש בקללות הומופוביות, הוא מתעלם ממה שהמחקר כבר יודע באופן ברור והוא כי מאוד קשה להחלים מפגיעה הומופובית. לשימוש במילה הומו, והפיכתה לקללה לגיטימית יש השפעה מכרעת על נערים שנפגעים ממנה, במיוחד אלה שנמצאים בארון. בקרב קבוצה זו מתבררים עם בגרותם בעיות כגון: אימוץ התנהגויות מסוכנות, סימפטומים של דיכאון, חוסר תחושת שייכות לבית הספר, נטיות לאובדנות, ובבגרותם - מגוון של מתחים פוסט-טראומטיים. כל אלה התגלו באופן מוגבר הרבה יותר אצל להט"בים אך גם בקרב הטרסקסואלים אשר סבלו מאלימות הומופובית באופן תדיר.

קצת פתרונות

מה יכול בית הספר לעשות בפועל? – גישות מודרניות להומופוביה מדברות ממש על הצורך של בית הספר לעבור תהליך של רפוי והחלמה, הדבר נעשה בגיוס תמיכה של ההורים, התערבויות חיצוניות ופנימיות, תוכניות העצמה, עידוד לרגישות מגדרית ומינית ובעיקר, להתייחס לנושא כפי שהיה בית הספר מתייחס לכל תופעה רחבה של גזענות מצד תלמידים.

מה יכולים מורים לעשות? - כמעט אין מורה שלא היה עד לבריונות הומופובית. מורים ומורות רבים, אולי כולם, ראו, היו נוכחים בהמון מקרים בהם נפגע תלמיד בגלל האוריינטציה המינית שלו, או בגלל מה שחשבו תלמידים שהוא האוריינטציה המינית שלו. מורים גם רואים את כתובות הגרפיטי הרבות על קירות בית הספר, על הלוח, ועל השולחנות בנדון. מורים לא מתערבים, במיוחד מורים גברים, מהסיבה שגם כלפי מחיצתם לפחות מופעלת אותה בריונות הומופובית, בפניהם ושלא בפניהם.

לכן, אם הבית ספר מאמץ מדיניות אנטי-הומופובית, אז כל מורה חייב להיות חלק מהמדיניות הזו. אם המורה לא יודע מה לעשות, עליו לפנות למי שלדעתו כן יודע, או התמודד עם בעיה דומה. מורה אחד שיוצא נגד מדיניות בית הספר, יכול לקלקל מהלך שלם שבית הספר מוביל.

למדיניות אנטי-הומופובית יש כמה צדדים:

הראשון - אכיפה – דרושה בהירות בתמיכה ובהגנה על כל חברי הקהילה הלהט"בית של בית הספר. להט"בים צריכים לחוש חלק לגיטימי מבית הספר ולא לפחד מכך שבריונות הומופובית תמשיך להישמע במסדרונות, בחצרות ובכיתות.

השני - חשוב שיהיו מורים ומורות בבית הספר מצוות הקהילה. מדוע זה חשוב? כי תלמידים להט"בים צריכים מודלים לחיקוי לשוחח איתם.

השלישי - בספרית בית הספר צריכים להיות פריטים רלוונטיים בנושא.

הרביעי, ואולי החשוב מכולם – הוא **השס"ג** – **שותפות סטייטים-גאים**. הכוונה היא בהקמת מרחבים בטוחים בשביל שני הצדדים לדון בנושא של אוריינטציה מינית. ככל שיותר תלמידים יהיו שותפים בשס"גים ישתפר הדיאלוג בנושא בבית הספר. קיומו של שס"ג מעביר מסר כי בבית הספר יש מהלך של פדגוגיה ביקורתית וכי יש דגש על זכויות אדם באשר הוא/היא וכו'. שס"ג לא צריך להיות חס וחלילה מוסד מבודד, אלא להיות מובלט ולשמש כסוכנות לשינוי חברתי בתוך בית הספר. יותר מכל, יכול להועיל לשס"ג, אם המנהל/ת של המוסד החינוכי יהיו חברים בו,

ויופיעו במסגרת הפגישות שלו לפחות מידי פעם. מורים שמובילים את השס"גים יוכלו להציע חומרים למורים אחרים שחסרות להם תשובות או כלים להתמודדויות מהותיות.

בבתי ספר שהוקמו שותפויות כאלה התבררה ירידה משמעותית בניסיונות ההתאבדות, בשימוש בסמים ובהתנהגויות מיניות מסוכנת בקרב להט"בים, ובחלקם נרשמה ירידה כללית של 60% באלימות הבית ספרית!!! שס"ג שכזה לא יכול להתקיים ללא תמיכה ברורה ושינוי המדיניות מצד בית הספר.

בשיאם, שס"גים אינם רק אזורים בטוחים עבור נוער להט"בי, אלא שס"ג (לצד מדיניות כללית לשוויון מגדרי) יכול גם להגשים חלום – מצב חדש בו תלמידים ותלמידות יוכלו לצעוד בטוחים במסדרונות ולדעת כי אחרים לא ישפטו אותם, לא יאמרו משהו פוגעני, ואף לא יתלחשו מאחורי גבם. כשזה יקרה, אפשר יהיה לומר שבית הספר יוצר מודעות, או משנה מודעות. במקום כזה, כשתלמיד יגיע אליו הוא יחוש בנוח.

במצב בו בית ספר יהיה מקום בטוח שבו תלמידים ידעו שהם יכולים להיות חופשיים מבריונות הומופובית מילולית ופיזית, הם יחלו לחוש שייכות אמתית לבית הספר ולא ניכור כלפיו.

לסיום בתי ספר לא צריכים לפחד משינוי כזה, ולזכור כי מבחינה חברתית, בית הספר הוא המוסד הציבורי האחרון שבו ההומוסקסואליות עדיין איננה לגיטימית. בחברה הבוגרת, אפליה על בסיס נטייה מינית אסורה לחלוטין, אפילו בתחומי פעילות שהם גבריים באופן מובהק כגון: שירות בכוחות הביטחון השונים, תפקידים פוליטיים וכל התפקידים הניהוליים.

נראה כי הגיע הזמן, שגם בתי ספר, יאמצו סוף כל סוף מהלך דומה.

מורים ומורות, אנשי חינוך וכו' אשר מעוניינים במידע נוסף מוזמנים לפנות במייל ל:

yaron.migdar@gmail.com